

ฉบับที่ 8
2568

บทสรุปเชิงนโยบาย POLICY BRIEF

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

การตกหล่นจากระบบการศึกษาของเด็กไทย (School dropout)

จัดทำโดย

นางสาวปรียวรรณ สุวรรณสุนย์

วิทยากรชำนาญการพิเศษ

การตกหล่นจากระบบการศึกษาของเด็กไทย (School dropout)

ประเด็นสำคัญ

- ❖ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (Covid 19) กระทบต่อระบบการศึกษาทั่วโลก ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดสูงสุดมีการปิดโรงเรียนในประเทศต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อนักเรียนร้อยละ 90 โดยเด็กนักเรียนกว่า 1 ใน 3 ไม่สามารถเรียนทางไกลได้ มีการประมาณการว่าเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษาเพิ่มขึ้นถึง 24 ล้านคน
- ❖ สถิติการออกจากระบบการศึกษาของประเทศไทย ในปี 2567 พบเด็กและเยาวชนในช่วงอายุ 3-18 ปี ที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 1,025,514 คน หรือร้อยละ 8.41 ของเด็กและเยาวชน อายุ 3-18 ปีทั้งหมด ในจำนวนนี้อยู่ในช่วงวัยการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือช่วงอายุ 6-15 ปี) จำนวนทั้งสิ้น 394,039 คน คิดเป็นร้อยละ 38.42 ของเด็กและเยาวชนที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษา โดย 5 จังหวัดแรกของเด็กที่ตกหล่นจากการศึกษา คือ ตาก สมุทรสาคร แม่ฮ่องสอน ระนอง และภูเก็ต
- ❖ 5 สาเหตุแรกของการออกนอกระบบการศึกษา คือ 1) ความยากจน 2) ปัญหาครอบครัว 3) ถูกผลักออกจากสถานศึกษา 4) ไม่ได้รับสวัสดิการด้านการศึกษา และ 5) ปัญหาสุขภาพ ซึ่งการหลุดจากระบบการศึกษาได้ส่งผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว สังคม และเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม
- ❖ จีน อินเดีย และสหรัฐอเมริกา มีการแก้ไขและป้องกันปัญหาเด็กออกนอกระบบการศึกษา อาทิ กำหนดนโยบายโครงการครูระยะสั้น (Teach for China) ในพื้นที่ที่ขาดแคลนเพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนครู ปรับปรุงสถานศึกษาพร้อมจัดหาอุปกรณ์การเรียนให้ครอบคลุม สร้างระบบติดตามเพื่อบันทึกความก้าวหน้าของนักเรียนให้สามารถรักษาเด็กไว้ในระบบการศึกษาได้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง สนับสนุนการเว้นการศึกษา (Gap year) เพื่อให้เยาวชนได้เตรียมตัวสำหรับการศึกษาในระดับสูงขึ้น ทั้งความพร้อมทางการเรียนและการเงิน พัฒนาโปรแกรมการให้คำปรึกษา และเพิ่มทักษะนักจิตวิทยาเพื่อให้คำแนะนำแก่เด็กที่มีแนวโน้มจะออกจากระบบ บริหารจัดการงบประมาณทางการศึกษาให้เหมาะสม เพื่อลดค่าใช้จ่ายที่จะสร้างภาระให้กับผู้ปกครอง
- ❖ ข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมให้เด็กอยู่ระบบการศึกษาของไทย คือ การดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่มีเป้าหมายเพื่อลดจำนวนเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาให้เป็นศูนย์ Thailand Zero Dropout อย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศด้านเด็กนอกระบบการศึกษา เพิ่มงบประมาณสำหรับการดำเนินนโยบายการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐบาล หรือนโยบายเรียนฟรี 15 ปี รวมถึงกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) สร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาสังคมเพื่อติดตามปัญหาเด็กที่ออกนอกระบบการศึกษา และพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีศักยภาพเพื่อดึงเด็กเข้าระบบการศึกษามากขึ้น

1. บทนำ

ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (Covid 19) ที่ทั่วโลกต้องเผชิญตั้งแต่ปลายปี 2562 ส่งผลกระทบต่อทุกมิติของสังคม ประชากรทั่วโลกตกอยู่ในภาวะปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตการทำงาน รวมถึงด้านการศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในระยะสั้น คือ การที่ไม่สามารถเปิดการเรียนการสอนได้ตามปกติและต้องปรับรูปแบบการเรียนการสอนตามมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของรัฐทั่วโลก ในรูปแบบการเรียนการสอนทางไกลผ่านระบบออนไลน์ และผลกระทบที่ส่งผลในระยะยาว เช่น ปัญหาการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียน และทักษะทางสังคมที่มีแนวโน้มถดถอยลง และปัญหาใหญ่ที่ต้องเผชิญคือ ปัญหาการที่เด็กและเยาวชนหลุดออกนอกระบบการศึกษา พบว่าการปิดโรงเรียนในประเทศต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อนักเรียน ร้อยละ 90 ทั่วโลกในช่วงที่มีการแพร่ระบาดสูงสุด โดยเด็กนักเรียนกว่า 1 ใน 3 ไม่สามารถเรียนทางไกลได้ โดยมีการประมาณการว่าเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษาจะเพิ่มขึ้นถึง 24 ล้านคน ซึ่งเป็นระดับที่สูงที่สุดในช่วงหลายปีที่ผ่านมา อีกทั้งนักเรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาในช่วงสองปีสุดท้ายของการศึกษามักมีแนวโน้มที่จะไม่กลับเข้าสู่ระบบการศึกษา ทำให้มีแรงงานเด็กและการแต่งงานในวัยเด็กเพิ่มขึ้น การปรับตัวให้เข้ากับยุควิถีชีวิตใหม่ (New Normal) จึงส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาอย่างมาก เพราะต้องปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ตามความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยเป็นหลัก ปรับเป็น On-air คือการจัดการเรียนการสอนผ่านระบบโทรทัศน์ เรียนด้วยตนเอง กำกับด้วยเวลาที่เผยแพร่ On demand เป็นการจัดการเรียนการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรียนด้วยตนเอง กำกับเวลาการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ Online ที่เป็นการจัดการเรียนการสอนที่นิยมใช้ที่สุด แต่การออกนโยบายจากส่วนกลางในลักษณะที่ถูกเรียกว่า “นโยบายเสื้อโหล” ในด้านการเรียนการสอนในช่วงสถานการณ์โควิด 19 รวมไปถึงการจัดสรรเงินอุดหนุนรายหัวของผู้เรียนไม่เหมาะสมกับคนบางกลุ่ม เนื่องจากความเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลเป็นเหตุให้กลุ่มคนเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินตามแนวทางหรือรูปแบบที่รัฐกำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลกระทบระยะยาว เช่น การเกิดภาวะความเครียดในผู้เรียน การถดถอยทางการเรียนรู้ และทักษะทางสังคมของผู้เรียน และการหลุดออกจากระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชน ซึ่งปัจจัยสำคัญมาจากปัญหาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการศึกษาที่ยังขับเคลื่อนอย่างไม่เหมาะสมของภาครัฐ เช่น มีการกระจายเงินอุดหนุนรายหัวผู้เรียนทั่วประเทศในอัตราส่วนที่เท่ากันหมด โดยมองข้ามปัจจัยด้านความเหลื่อมล้ำในแต่ละพื้นที่ไป นอกจากนี้ ยังพบปัญหาของเด็กที่เกิดจากความยากจนที่ไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอ ความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาด้านสุขภาพ ซึ่งการหลุดจากระบบศึกษานำไปสู่โอกาสที่ลดลงในการมีงานทำ การสร้างรายได้ และการพัฒนาตนเอง ทั้งยังกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2. สถานการณ์การหลุดจากระบบการศึกษาของไทย

จากการสำรวจข้อมูลกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) พบว่า ในปี 2567 มีเด็กและเยาวชนในช่วงอายุ 3-18 ปี ที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 1,025,514 คน หรือร้อยละ 8.41 ของเด็กและเยาวชน อายุ 3-18 ปี จำนวน 12,200,105 คน ซึ่งอยู่ในช่วงวัยการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือช่วงอายุ 6-15 ปี) จำนวนทั้งสิ้น 394,039 คน คิดเป็นร้อยละ 38.42 ของเด็กและเยาวชนที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษา โดยในจำนวน 1,020,000 คน มี 394,000 คน (หรือคิดเป็นร้อยละประมาณ 38 ของเด็กที่หลุดจากระบบการศึกษา) ที่มีอายุอยู่ในช่วงวัย

การศึกษาภาคบังคับ (6-14 ปี) ขณะที่ช่วงวัยอนุบาล (3-5 ปี) และช่วงวัยมัธยมศึกษาตอนปลาย (15-18 ปี) มีจำนวนเด็กนอกระบบอยู่ในสัดส่วนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 31 เฉลี่ยชั้นปีละ 100,000 คน

โดยส่วนใหญ่อยู่ในครัวเรือนที่มีการอพยพแรงงาน เช่น แคมป์ก่อสร้างและไร่สวนเกษตรกรรม หรือเกิดจากการตกสำรวจของรัฐเนื่องจากอาศัยในพื้นที่ห่างไกลแต่อยู่ในพรมแดนประเทศไทย รวมถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนพิการที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนรับสวัสดิการจากภาครัฐ ซึ่งได้สร้างความเสียหายแก่โอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในหลายมิติ ครอบครัวยุคใหม่หลายแสนครัวเรือนทั่วประเทศไทย มีโอกาสสูงที่จะยังติดอยู่ในกับดักความยากจน เนื่องจากลูกหลานของครอบครัวดังกล่าวยังไม่สามารถสำเร็จการศึกษาที่สูงกว่ารุ่นพ่อแม่ต่อไปอีก 1 ชั่วคน ส่งผลให้ประเทศไทยติดในกับดักประเทศรายได้ปานกลางต่อไป ประกอบกับความท้าทายที่ไทยก้าวเป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ และอัตราการเกิดใหม่ที่ลดลงต่ำกว่าปีละ 500,000 คน

การคำนวณสัดส่วนเด็กตกหล่นจากระบบการศึกษาในแต่ละจังหวัด พบว่า 10 จังหวัดที่มีปัญหารุนแรง มีดังนี้

จังหวัด	จำนวนเด็กและเยาวชนตกหล่นจากระบบการศึกษา (คน)	สัดส่วนการตกหล่นต่อเด็กและเยาวชนในจังหวัด (ร้อยละ)
ตาก	65,371	33.3
สมุทรสาคร	28,435	23.9
แม่ฮ่องสอน	16,471	23.6
ระนอง	7,465	17.2
ภูเก็ต	14,282	15.5
สมุทรปราการ	30,772	13.0
กรุงเทพ	137,704	12.8
ปทุมธานี	26,104	12.2
ตราด	5,003	11.1
กาญจนบุรี	18,771	10.9

จากตารางข้างต้นเห็นได้ว่า จังหวัดที่มีเด็กตกหล่นจากระบบการศึกษาจำนวนมากแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ จังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายแดนโดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นพื้นที่เทือกเขาสูง คือ ตาก กาญจนบุรีและแม่ฮ่องสอน และจังหวัดที่ติดกับกรุงเทพมหานคร คือ สมุทรปราการ สมุทรสาครและปทุมธานี โดยส่วนหนึ่งของปัญหาเด็กตกหล่นจากระบบการศึกษาเกิดขึ้นในพื้นที่ห่างไกล นอกจากอุปสรรคด้านความยากจนและระยะทางไปโรงเรียน นักเรียนในพื้นที่สูงยังเผชิญกับปัญหาขาดแคลนครู ขาดแคลนงบประมาณเนื่องจากโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก และการจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในพื้นที่อยู่ในระดับต่ำสุดของประเทศ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่เมืองซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรสูง ในจำนวนนี้เป็น การตกหล่นในระดับปฐมวัยมากกว่าระดับอื่น ๆ โดยในกรุงเทพมหานครมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่เพียง 292 แห่งรองรับเด็กวัย 2-5 ขวบได้เพียงราว 20,000 คน ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้มีรายได้น้อย ทั้งในเรื่องของจำนวนและการกระจายตัว นอกจากนี้ เด็กในชุมชนมักไม่ได้รับการดูแลจากผู้ใหญ่เท่าที่ควร

การศึกษาของสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อปี 2566 ได้สำรวจเก็บข้อมูลเด็กปฐมวัย 1,392 คนในชุมชนแออัด 70 แห่งภายหลังวิกฤตโควิด 19 พบว่าเด็กมากถึงร้อยละ 77 ในชุมชนมีพัฒนาการถดถอย ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาปฐมวัยบนทอนโอกาสของเด็กและเยาวชนในเมืองตั้งแต่วัยแรกเริ่มของชีวิต สะสมเป็นช่องว่างที่มากที่สุดในระดับมหาวิทยาลัย เห็นได้จากอัตราการเข้าเรียนสุทธิระดับอุดมศึกษาของเยาวชนในครัวเรือนยากจน 10%¹ ล่างสุดของกรุงเทพฯ อยู่ที่เพียงร้อยละ 27 ขณะที่เยาวชนกรุงเทพฯ ในครัวเรือนร่ำรวยเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาได้ถึงร้อยละ 76.8 นอกจากนี้ งานวิจัยเชิงสำรวจของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ระบุว่าถ้าหากประเทศไทยสามารถทำให้จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษากลายเป็นศูนย์ได้ (Zero Dropout) จะส่งผลให้เศรษฐกิจของไทยเติบโตเพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 1.7 ของ GDP (อ้างอิงตามการประมาณการของธนาคารโลก) เพราะการศึกษาที่ดีนำไปสู่รายได้ตลอดชีวิตของแรงงานที่เพิ่มขึ้น เมื่อเด็กยากจนมีฐานะมั่นคงในวัยแรงงาน ปัญหาสังคมอื่น ๆ ที่มีรากฐานมาจากความยากจนจะลดลงได้

3. สาเหตุการหลุดจากระบบการศึกษา

นับแต่สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 เป็นต้นมา ทำให้เด็กไทยต้องหลุดจากระบบการศึกษาเป็นจำนวนมาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินโครงการพาน้องกลับมาเรียน จากงานวิจัยเชิงสำรวจของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เพื่อศึกษาข้อมูลของเด็กนอกระบบการศึกษากายใต้โครงการการสนับสนุนและพัฒนากลไกการขับเคลื่อนครูและเด็กนอกระบบการศึกษา ในปี 2564 เผยข้อมูลของเด็กนอกระบบการศึกษาที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 35,003 คน พบว่า สาเหตุที่เด็กบางกลุ่มหลุดออกนอกระบบการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

- 1) ความยากจน ขาดรายได้เพียงพอในการสนับสนุนการศึกษา หรือต้องทำงานเพื่อหารายได้ (ร้อยละ 48.48)
- 2) ปัญหาครอบครัว ครอบครัวแตกแยก หย่าร้าง หรือผู้ปกครองบางรายไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา (ร้อยละ 16.14)
- 3) ถูกผลักออกจากสถาบันการศึกษา เนื่องจากถูกโรงเรียนบังคับให้ออก หรือกดดันให้ลาออก ออกจากปัญหาการเรียนต่ำ ปัญหาด้านพฤติกรรมของเด็ก (ร้อยละ 12.03)
- 4) ไม่ได้รับสวัสดิการด้านการศึกษา จากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างระบบการศึกษาในเมืองและชนบทโดยเฉพาะด้านงบประมาณการศึกษาที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจน (ร้อยละ 8.88)
- 5) ปัญหาสุขภาพ ทำให้ไม่สามารถเข้าเรียนได้อย่างสม่ำเสมอ เพราะต้องรับการรักษาตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพจิต เช่น ความเครียด ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล ที่ส่งผลกระทบต่อ การเรียน (ร้อยละ 5.91)

¹ ครัวเรือนยากจน 10% หมายถึง กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้และทรัพย์สินรวมกันน้อยที่สุดในสังคม ซึ่งอยู่ในกลุ่ม 10% ล่างสุดของการกระจายรายได้ หรืออาจหมายถึงครัวเรือนที่รายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนที่กำหนดในทางสถิติ การระบุครัวเรือนยากจน 10% มักใช้เพื่อวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อออกแบบนโยบายที่มุ่งเน้นการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง

6) เด็กบางส่วนที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดี ส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและไม่ได้อาศัยอยู่กับผู้ปกครองจึงไม่มีเงินมาประกันตัว หรือการถูกตีตราทางสังคมทำให้ไม่มีความพร้อมในการปรับตัวให้เข้ากับระบบการศึกษา หรือถูกเลือกปฏิบัติ (ร้อยละ 4.93)

7) ได้รับความรุนแรง โดยอาจได้รับมาจากในครอบครัว การถูกกลั่นแกล้งในโรงเรียน (bully) นำไปสู่ความรู้สึกไม่ปลอดภัยและความเครียด เป็นสาเหตุให้เด็กออกจากโรงเรียน (ร้อยละ 3.63)

นอกจากนี้ ผลสำรวจยังพบว่า ผู้ปกครองของเด็กที่หลุดนอกระบบการศึกษา กว่า 3 ใน 5 มีงานที่ไม่มั่นคงนัก กว่าร้อยละ 47 ต้องรับจ้างรายวัน/ไม่ได้มีงานประจำ มีหนี้สินสูงกว่ารายได้ประมาณ ร้อยละ 45 ขณะที่ร้อยละ 12ว่างงาน ดังนั้น รายได้ของครอบครัวมีผลอย่างมากต่ออนาคตการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งมีเด็กในครอบครัวยากจนต้องออกจากโรงเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงานหาเงินเลี้ยงชีพ ประเด็นที่น่าสนใจ คือ เด็กที่หลุดจากระบบการศึกษาจำนวน 1 ใน 3 อยู่ในวัยการศึกษาภาคบังคับ หมายถึงนโยบายเรียนฟรีที่ไม่สามารถบังคับใช้จริงได้อย่างทั่วถึง เพราะเด็กยังไม่สามารถเข้าเรียนหนังสือได้ แม้ว่ารัฐจะอุดหนุนค่าใช้จ่ายทางการศึกษาแล้วก็ตาม โดยจะมีค่าใช้จ่ายที่โรงเรียนเรียกเก็บเพื่อเป็นค่าบำรุงหรืออุดหนุนสถาบัน จึงเป็นภาระที่ตกอยู่กับผู้ปกครอง

4. ผลกระทบ

ปัญหาการออกจากโรงเรียนกลางคัน (School dropout) ยังเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวม การที่เยาวชนจำนวนหนึ่งต้องหยุดเรียนก่อนจะจบการศึกษา ไม่ได้เพียงแค่ทำให้ขาดวุฒิการศึกษาเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างในหลายด้านที่อาจส่งต่อในอนาคตของประเทศ ดังนี้

1) ผลกระทบต่อบุคคล การขาดวุฒิการศึกษาโดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษา ส่งผลให้โอกาสในการมีอาชีพที่มั่นคงอย่างมาก ผู้ที่ออกกลางคันมักถูกจำกัดอยู่ในงานที่รายได้ต่ำ ไม่มั่นคง และขาดสวัสดิการที่เหมาะสม ดังกรณีประเทศสหรัฐอเมริกาที่รายได้เฉลี่ยของคนที่ไม่ได้จบมัธยมศึกษาต่ำกว่าผู้จบถึงร้อยละ 30 หรือมากกว่า หรือเสี่ยงต่อการว่างงานเพราะตลาดแรงงานมักต้องการทักษะที่ได้จากการศึกษา อีกทั้งยังมีแนวโน้มสูงกว่าที่จะเผชิญกับปัญหาสุขภาพจิต ความเครียด ความวิตกกังวล หรือพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ เช่น การใช้สารเสพติด หรือการก่ออาชญากรรม ขาดความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพ เช่น การดูแลตนเอง การใช้บริการสาธารณสุขอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังขาดทักษะชีวิตที่จำเป็นในการพัฒนาตนเอง เช่น การบริหารเวลา การวางแผนชีวิต และการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่จำเป็นในยุคปัจจุบัน ทำให้ไม่สามารถปรับตัวในโลกที่เปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว

2) ผลกระทบต่อครอบครัว เกิดภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัวเพิ่มขึ้น หากสมาชิกในครอบครัวไม่สามารถช่วยเหลือด้านการเงินได้ เพราะบุตรหลานที่ออกจากโรงเรียนกลางคันอาจไม่สามารถหารายได้อย่างมั่นคง ส่งผลให้ครอบครัวเข้าสู่ภาวะยากจนต่อเนื่อง ผู้ปกครองบางรายอาจเกิดความรู้สึกเครียดกระทบต่อบรรยากาศในบ้านที่อาจเกิดความขัดแย้งในครอบครัวตามมา โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ปกครองไม่สามารถโน้มน้าวหรือสนับสนุนเด็กให้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษาได้ เกิดเป็นปัญหาระยะยาวไปสู่วงจรความยากจน (poverty cycle) ที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

3) ผลกระทบต่อสังคม การมีประชากรจำนวนมากที่ขาดการศึกษาที่เหมาะสม ส่งผลให้สังคมเผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางโอกาส โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็กในพื้นที่ห่างไกล หรือครอบครัวรายได้น้อย ซึ่งมักมีแนวโน้มหลุดจากระบบการศึกษาสูง จะเป็นการเพิ่มภาระของรัฐในด้านสวัสดิการ การช่วยเหลือผู้ว่างงาน หรือระบบสาธารณสุข ในด้านความมั่นคงทางสังคม พบว่าเยาวชนที่ไม่มีการศึกษาเพียงพอมีแนวโน้มสูงที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม หรือกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย รัฐต้องเพิ่มบุคลากรและงบประมาณในด้านการควบคุมอาชญากรรม การดูแลสุขภาพ และระบบยุติธรรมในสังคม

4) ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ประเทศที่มีแรงงานที่ไม่ได้รับการศึกษาเพียงพอจะมีผลผลิตแรงงาน (labor productivity) ต่ำ ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมเติบโตช้าลง ลดโอกาสในการพัฒนาเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม เนื่องจากแรงงานขาดทักษะที่จำเป็นในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล รายได้ภาษีของรัฐจะลดลง เพราะประชากรมีรายได้ต่ำ ในระยะยาวส่งผลต่อการลดคุณภาพทุนมนุษย์ (human capital) ของประเทศ เนื่องจากแรงงานที่ไม่มีการศึกษาหรือทักษะที่เหมาะสม จะลดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ นอกจากนี้ รัฐยังต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการช่วยเหลือกลุ่มที่หลุดจากระบบการศึกษา เช่น สวัสดิการผู้ว่างงาน โครงการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย หรือโครงการฟื้นฟูพฤติกรรม

5. นโยบายแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (Thailand Zero Dropout)

รัฐบาลมีนโยบายปฏิรูปการศึกษา และให้ความสำคัญในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาหรือพัฒนาศักยภาพตามความถนัดของผู้เรียน รวมถึงการส่งเสริมการสร้างรายได้ระหว่างเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้มีคุณค่าต่อไปในอนาคต จึงเกิดมาตรการขับเคลื่อนประเทศไทยเพื่อแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (Thailand Zero Dropout) เป็นนโยบายของรัฐบาลที่มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เทคโนโลยีในการศึกษาเด็กที่อยู่นอกระบบการศึกษาและนำกลับเข้าสู่ระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดจำนวนเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษาให้เป็นศูนย์ โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ (ป.1-ม.3) ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา สร้างโอกาสที่เท่าเทียมสำหรับทุกคน เด็กมีโอกาสด้านชีวิต ก้าวพ้นความยากจน กลายเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ การมีห้องเรียนรูปแบบเดียวจึงไม่เอื้อให้เด็กที่หลุดจากระบบการศึกษาให้กลับสู่ระบบได้ เพราะการเรียนรูปแบบเดียวไม่สามารถตอบโจทย์เงื่อนไขชีวิตที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคน ดังนั้น แนวคิด 1 โรงเรียน 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ถือเป็นรูปแบบห้องเรียนที่ยืดหยุ่นมากพอที่จะรองรับผู้เรียนในทุกรูปแบบควบคู่ไปกับการตามหาเด็กที่ตกหล่นจากระบบ ให้พวกเขาเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ไม่เสียค่าใช้จ่าย และได้วุฒิการศึกษาอีกด้วย

มาตรการการดำเนินนโยบาย Thailand Zero Dropout คือ 1) การค้นหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาผ่านการบูรณาการและเชื่อมโยงข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถติดตามเด็กที่อยู่ในความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การติดตาม ช่วยเหลือ ส่งต่อ และดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา โดยบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนแต่ละรายทั้งด้านการศึกษา สุขภาวะ พัฒนาการ สภาพความเป็นอยู่ และสภาพสังคม 3) การจัดการศึกษาและเรียนรู้แบบยืดหยุ่น มีคุณภาพและเหมาะสมกับศักยภาพของเด็กและเยาวชนแต่ละราย และ 4) การส่งเสริมผู้ประกอบการภาคเอกชนให้เข้ามาร่วมจัดการศึกษาหรือเรียนรู้

มีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ในลักษณะ Learn to Earn ให้เด็กและเยาวชนอายุ 15-18 ปี ได้พัฒนาทักษะการทำงานที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานเหมาะสมตามศักยภาพและมีรายได้เสริมระหว่างการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการได้รายงานผลการติดตามเด็กนอกระบบในช่วงอายุ 6-15 ปี (การศึกษาภาคบังคับ) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2568 พบว่ามีจำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาทั้งสิ้น 1,025,514 คน สามารถติดตามได้แล้ว 976,334 คน เป็นเด็กสัญชาติไทย 736,851 คน จากทั้งสิ้น 767,304 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 96.03 ของเด็กที่มีสัญชาติไทย ทั้งนี้ มีการดำเนินงานติดตามครบร้อยละ 100 ถึง 40 จังหวัดในทุกภูมิภาค ในจำนวนนี้มีเพียง 9 จังหวัดที่อยู่ใน 25 จังหวัดโครงการนำร่องของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) แสดงให้เห็นว่าการนำร่องไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการติดตามเด็กที่หลุดออกจากระบบปัจจัยหลักที่ทำให้สามารถติดตามเด็ก คือ ความร่วมมือและการทำงานร่วมกันของทุกหน่วยงานที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ การติดตามเด็กตกหล่นหรือหลุดออกนอกระบบในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) 245 เขตพื้นที่ มีการติดตามได้ร้อยละ 100 และมีการนำระบบ 1 โรงเรียน 3 รูปแบบ ให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาแบบยืดหยุ่น มีการดำเนินโครงการ “พาน้องกลับมาเรียน นำการเรียนไปให้น้อง” สามารถค้นหาเด็กตกหล่นและเด็กออกจากระบบกลางคืนได้ครบทุกเขตพื้นที่ โดยแนวทางการพัฒนาเพื่อให้สถานศึกษาจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน เป็นการนำนวัตกรรมโรงเรียนมือถือ (Mobile School) ทำให้ผู้เรียนเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชุมชน ผู้ประกอบการ ภาคเอกชน เพื่อให้สามารถเก็บจำนวนชั่วโมงเรียน ส่งเสริมการมีรายได้ระหว่างเรียน เพื่อให้โอกาสในการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา เป็นการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเท่าเทียมในทุกเขตพื้นที่การศึกษา

6. สถานการณ์การออกจากระบบการศึกษาของต่างประเทศ

1) สาธารณรัฐประชาชนจีน จีนได้มีนโยบายปฏิรูปการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เด็กเข้าเรียนมากขึ้น และลดอัตราการออกโรงเรียนกลางคืน เมื่อปี 2543 กำหนดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี พบว่า เมื่อเทียบอัตราการออกจากการศึกษาระหว่างเด็กในเขตเมืองและเขตชนบท เด็กในชนบทมีการออกจากระบบการศึกษาที่สูงกว่าเด็กในเขตเมืองกว่าร้อยละ 14 โดยส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยตามชนบท โดยสาเหตุมาจากสังคมชนบทให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพมากกว่าการศึกษา การขาดแคลนแรงงานทำให้เลือกอพยพเข้าเมืองทำงานมากกว่าเรียนต่อ ผลกระทบที่เกิดจากนโยบายลูกคนเดียวที่ใช้มาตั้งแต่ปี 2522-2559 ทำให้ครอบครัวที่มีลูกสาวคนแรกต้องออกจากระบบการศึกษาเพราะให้ความสำคัญกับลูกชายมากกว่า โดยในช่วงที่ดำเนินนโยบายดังกล่าวมีเด็กหญิงที่ออกจากระบบการศึกษาปีละประมาณ 3 ล้านคน ความไม่เท่าเทียมของการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาในแต่ละท้องถิ่นส่งผลต่อโครงสร้างพื้นฐาน จำนวนครูไม่พอ ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนในพื้นที่ชนบท ดังนั้น รัฐบาลจึงได้เร่งแก้ไขปัญหา คือ 1) นโยบายโครงการครูระยะสั้น (Teach for China) ในพื้นที่ที่ขาดแคลนเพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนครูและนำแนวทางการศึกษารูปแบบต่าง ๆ ไปปรับใช้แต่ละพื้นที่ กำหนดให้ครูต้องไปปฏิบัติงานในพื้นที่ชนบทอย่างน้อย 2 ปี ทำให้ในปี 2562 มีจำนวนนักเรียนที่ออกจากระบบการศึกษาลดลงร้อยละ 22 และร้อยละ 61 ของนักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น 2) การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กหญิงที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายลูกคนเดียว ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองที่กู้เงินนอกระบบ ร้อยละ 10 และ 3) ปรับปรุงอาคารเรียนพร้อมจัดหาอุปกรณ์การศึกษาที่จำเป็นเพื่อให้เข้าถึงการศึกษาได้ง่ายขึ้น

2) สาธารณรัฐอินเดีย ในปี 2565 กระทรวงศึกษาธิการของอินเดียรายงานว่า มีเด็กออกจากระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 20.6 ทำให้ปีการศึกษาในอินเดียมีค่าเฉลี่ย 6.7 ปี/คน ในขณะที่จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยในจีนและบราซิลอยู่ที่ 7.6 และ 8.1 ตามลำดับ ซึ่งปัจจัยมาจากความไม่พร้อมทางเศรษฐกิจของครอบครัว ความยากของการสอบวัดระดับของประเทศ การขาดแคลนบุคลากรครู และเด็กขาดความสนใจในการเรียน ทำให้รัฐบาลได้ตั้งเป้าหมายว่าปี 2573 จะผลักดันเด็กให้เข้าระบบการศึกษาภาคบังคับ 12 ปี ได้ร้อยละ 100 โดย 1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอให้นักเรียนสามารถเข้าถึงการศึกษาในโรงเรียนอย่างปลอดภัยและส่งเสริมการมีส่วนร่วม 2) สร้างระบบติดตามเพื่อบันทึกความก้าวหน้าของนักเรียนในแต่ละชั้นตอน จัดหาที่ปรึกษาและนักสังคมสงเคราะห์เพื่อคอยให้คำปรึกษาแก่เด็กซึ่งจะทำให้สามารถรักษาเด็กไว้ในระบบการศึกษาได้ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง โดยผู้นำชุมชนต้องให้ความสนใจอย่างจริงจังและสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กเพื่อเป็นการสร้างอนาคตที่ดีแก่เยาวชนต่อไป และ 4) เสริมสร้างการฝึกอบรมและการสนับสนุนบุคลากรทางการศึกษาอย่างเหมาะสม จะทำให้ครูสามารถรับมือกับปัญหาการออกจากระบบการศึกษาของนักเรียน

3) สหรัฐอเมริกา กระทรวงศึกษาธิการของสหรัฐอเมริการายงานว่า ในทุกปีเด็กประมาณ 1,200,000 คน (อายุระหว่าง 16-24 ปี) ไม่ได้รับการศึกษา หรือลาออกจากโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ส่งผลให้ผู้ที่ออกจากระบบการศึกษาระดับมัศึกษามีรายได้น้อยกว่าผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมตอนปลายประมาณ 200,000 ดอลลาร์สหรัฐ และน้อยกว่าผู้ที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาประมาณ 1,000,000 ดอลลาร์สหรัฐ ตลอดช่วงชีวิตทำงาน และมีสถิติว่าอัตราการก่ออาชญากรรมในกลุ่มเยาวชน ร้อยละ 75 เกิดจากเยาวชนที่จบการศึกษาระดับมัธยมตอนต้นและไม่ได้รับการศึกษาต่อ โดยรัฐเนวาดามีอัตราสำเร็จการศึกษาที่ต่ำสุด ร้อยละ 57.8 ส่วนรัฐเวอร์มอนต์มีอัตราสำเร็จการศึกษาสูงสุด ร้อยละ 91.4 ทั้งนี้ อัตราการสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จทางการศึกษาประการหนึ่ง ทำให้มีนโยบายเพื่อลดจำนวนการออกจากระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ 1) ส่งเสริมการเว้นการศึกษา (Gap year) เพื่อให้เยาวชนได้เตรียมตัวสำหรับการศึกษาในระดับสูงขึ้น ทั้งความพร้อมทางการเรียนและการเงิน 2) พัฒนาโปรแกรมการให้คำปรึกษา และเพิ่มทักษะนักจิตวิทยาเพื่อให้คำแนะนำแก่เด็กที่มีแนวโน้มจะออกจากระบบ 3) สร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษาทุกประเภท เพื่อจัดทำหลักสูตร ระบบการเรียน และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยอนุญาตให้เด็กสามารถย้ายที่เรียนหรือรูปแบบการเรียนได้ตามอัธยาศัย และ 4) การบริหารจัดการงบประมาณทางการศึกษาให้เหมาะสม เพื่อลดค่าใช้จ่ายที่จะสร้างภาระให้กับผู้ปกครอง

7. ข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการเด็กออกนอกระบบ คือ การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา ให้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือได้รับโอกาสในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างเหมาะสม โดยมุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมเด็กกลุ่มดังกล่าวให้มีพื้นที่ทางสังคมและสร้างโอกาสในการดำรงชีพต่อไป นอกจากนี้นโยบาย Thailand Zero Dropout และมาตรการป้องกันการหลุดจากระบบการศึกษาของต่างประเทศแล้ว ได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับการศึกษาของไทย ดังนี้

1) ประเทศไทยต้องพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศด้านเด็กนอกระบบการศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายฐานข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนของเด็กนอกระบบการศึกษา การจำแนกกลุ่มปัญหา การค้นหาความต้องการของเด็กนำไปสู่การสนับสนุนช่วยเหลือรายกรณี การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่เหมาะสม การติดตามเพื่อป้องกันการหลุดออกจากระบบซ้ำ รวมถึงการป้องกันการหลุดออกนอกระบบการศึกษาของเด็กในระบบการศึกษา (Prevention Model) ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลของเด็กในระบบการศึกษาที่มีความเสี่ยงต่อการออกจากระบบการศึกษามาใช้ในการทำนายและออกแบบการทำงานเชิงรุกด้วย

2) ปรับระบบการศึกษาให้ยืดหยุ่นและตอบโจทย์ชีวิต โดยสามารถกำหนดลักษณะรูปแบบการศึกษาได้ 3 ประการ คือ (1) ให้ผู้เรียนสามารถเรียนที่ไหนก็ได้ (Anywhere) (2) เรียนเมื่อไหร่ก็ได้ (Anytime) และ (3) เรียนอะไรก็ได้ตามที่ตนเองสนใจ (Anything) ด้วยการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอน อาจออกแบบเป็นรูปแบบการเรียนแบบออนไลน์ผสมกับการพบปะเป็นครั้งคราว ซึ่งการเรียนแบบออนไลน์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเลือกบทเรียนและเวลาเรียนได้อย่างอิสระ การพัฒนาออกแบบการเรียนแบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) เมื่อผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามที่กำหนดและผ่านการประเมินผลในระบบออนไลน์จะได้รับหน่วยกิตเพื่อสะสม สามารถใช้เทียบโอนคุณวุฒิการศึกษาสำหรับการสำเร็จศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป มีการยกระดับการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและองค์กรระดับพื้นที่ ท้องถิ่น ชุมชน และส่งเสริมการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ควบคู่กับการทำงาน

3) กระทรวงศึกษาธิการควรดำเนินนโยบายสร้างโรงเรียนเพิ่มขึ้นในทุกจังหวัดของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบท พื้นที่ห่างไกลความเจริญและขาดแคลนโรงเรียน เพื่อเป็นการเพิ่มสัดส่วนจำนวนโรงเรียนต่อจำนวนประชากรในแต่ละจังหวัดและเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาโดยตรงแก่นักเรียน โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษา การดำเนินการดังกล่าวจะส่งผลให้นักเรียนมีโอกาสเข้าถึงโรงเรียนในพื้นที่ที่อยู่อาศัยของตนมากขึ้น เนื่องจากมีจำนวนโรงเรียนเพียงพอต่อจำนวนนักเรียนในพื้นที่แต่ละจังหวัด ซึ่งเป็นลดต้นทุนการเดินทางไปโรงเรียนของนักเรียนอย่างมาก และส่งผลให้อัตราการลาออกจากโรงเรียนลดลงและเพิ่มอัตราการเข้าเรียนของนักเรียนทั่วประเทศ

4) กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ควรเพิ่มงบประมาณสำหรับการสนับสนุนค่าเล่าเรียนหรือค่าธรรมเนียมการศึกษาและค่าครองชีพแก่นักเรียนที่มีฐานะยากจน โดยเฉพาะนักเรียนจากครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (ครัวเรือนยากจน 10%) เพื่อให้นักเรียนกลุ่มนี้ได้รับการช่วยเหลือทางการเงินด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้นักเรียนยากจนมีอัตราการเข้าเรียนสูงขึ้นและมีจำนวนปีการศึกษาในโรงเรียนที่สูงขึ้น ลดแนวโน้มการลาออกจากโรงเรียน รวมทั้งการลดความซับซ้อนของเงื่อนไขการกู้ยืมเงินเพื่อให้นักเรียนยากจนสามารถกู้ยืมเงินได้ง่ายขึ้นและกำหนดให้นักเรียนในระดับศึกษาอื่น ๆ สามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนได้เหมือนกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอาชีวศึกษา เพื่อเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษามากขึ้น จะส่งผลให้การลาออกจากโรงเรียนของนักเรียนในทุกระดับการศึกษาในประเทศไทยมีแนวโน้มลดลง

5) รัฐบาลควรเพิ่มงบประมาณสำหรับการดำเนินนโยบายการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐบาล หรือนโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ ให้เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนในระบบการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งรัฐบาลอาจให้เงินช่วยเหลือสำหรับลดภาระค่าครองชีพและสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนหรือหนังสือแบบเรียนแก่นักเรียนยากจนเพิ่มเติม

หากนักเรียนยากจนได้รับสนับสนุนที่เกี่ยวข้องการศึกษาในโรงเรียนและค่าครองชีพมากขึ้น จะส่งผลให้นักเรียนยากจนมีจำนวนปีการศึกษาในโรงเรียนนานขึ้นและแนวโน้มการลาออกจากโรงเรียนของนักเรียนในทุกระดับการศึกษาในประเทศไทยลดลง

6) รัฐควรดำเนินนโยบายและโครงการต่าง ๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจผู้ปกครอง โดยเฉพาะผู้ปกครองในครัวเรือนยากจน เพื่อให้ผู้ปกครองตัดสินใจส่งนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนมากขึ้น เช่น การดำเนินโครงการประเภท Unconditional cash transfers และ Conditional cash transfer ที่มีการดำเนินการในต่างประเทศอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการประเภท Conditional cash transfers ซึ่งรัฐบาลอาจจะออกแบบโครงการให้เงินช่วยเหลือแก่ครัวเรือนที่มีฐานะยากจน เช่น การให้เงินช่วยเหลือรายเดือนแก่ครัวเรือนยากจน โดยกำหนดเงื่อนไขสำคัญ คือ ครัวเรือนใดที่ได้รับเงินช่วยเหลือจากโครงการ ต้องส่งนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียน หากครัวเรือนใดไม่ปฏิบัติตามต้องถูกระงับสิทธิ์การได้รับเงินช่วยเหลือตามเงื่อนไขของโครงการ เพื่อสร้างแรงจูงใจและเงื่อนไขต่าง ๆ ให้ผู้ปกครองตัดสินใจส่งนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนสูงขึ้น จะส่งผลให้อัตราการเข้าเรียนในโรงเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

7) การพัฒนาศักยภาพครู โดยจัดระบบและหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อยกระดับศักยภาพครูนอกระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาทักษะของตนเองให้จัดการกับงานที่เกิดขึ้นได้ โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กนอกระบบการศึกษา มหาวิทยาลัย รวมถึงองค์กรภาคประชาสังคมที่เป็นหลักของเครือข่ายมาร่วมกันพัฒนา ทั้งนี้ ครูนอกระบบการศึกษาทุกคนควรได้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะหรือกระบวนการในการพัฒนาเด็กนอกระบบการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ และร่วมขับเคลื่อนและออกแบบกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงพัฒนาระบบที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง

8) การพิจารณาสิทธิประโยชน์สวัสดิการ ค่าตอบแทนแก่ครูนอกระบบการศึกษา โดยอาจเทียบเคียงการให้เบี่ยงค่าตอบแทนและสวัสดิการในลักษณะเดียวกับอาสาสมัครอื่น ๆ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่จะส่งผลต่อความสะอาดและประสิทธิภาพในการดูแลเด็กเพิ่มขึ้น ที่เป็นกลไกสำคัญเพื่อการช่วยเหลือเด็กเสี่ยงหลุดจากระบบการศึกษาและเด็กนอกระบบการศึกษา

บรรณานุกรม

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.). (2567). **ความจริงและความเร่งด่วนของสถานการณ์เด็กนอกระบบในประเทศไทย**. สืบค้น 27 มิถุนายน 2568 จาก <https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2024/05/White-paper.pdf>/ความจริงและความเร่งด่วนของสถานการณ์ฯ
- เกษรัชนี ยืนวงศ์. (2564). **นโยบายและกระบวนการขับเคลื่อนมาตรการป้องกันเด็กเยาวชนหลุดออกจากระบบการศึกษา หลังการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19 ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)**. (การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ. สืบค้น 7 กรกฎาคม 2568 จาก https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2021/TU_2021_6303010075_15570_20321.pdf

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์. (2564). การพัฒนาและสนับสนุนครูและเด็กนอกระบบการศึกษา: ข้อเสนอสู่พื้นที่และนโยบาย. กรุงเทพฯ: นະรุจ จำกัด.
- Thailand Zero Dropout ความหวังใหม่ในการสร้าง “ความเท่าเทียมทางการศึกษา” กับภารกิจแรก “ทำให้ เด็กราชบุรี ได้เรียนทุกคน”. (2567). สืบค้น 8 กรกฎาคม 2568 จาก <https://www.salika.co/2024/05/30/thailand-zero-dropout-equal-education/>
- พัฒนาโชค ชูไทย. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการลาออกจากโรงเรียนของนักเรียนในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์. สืบค้น 20 มิถุนายน 2568 จาก <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=5080&context=chulaetd>
- พีรตนย์ ภาคิเนตร, และ ธนธร จิรรุจิเรช. (2567). อนาคตของชาติ 1 ล้านคน หายไป...จากระบบการศึกษา. สืบค้น 3 กรกฎาคม 2568 จาก <https://theactive.thaipbs.or.th/data/thailand-zero-dropout>
- เปิดข้อมูลสาเหตุเด็กหลุดจากระบบการศึกษา เสียงเงียบที่ต้องฟัง หวังรัฐบาลใหม่ผลักดันเป็นวาระเร่งด่วน. (2566). สืบค้น 2 กรกฎาคม 2568 จาก <https://thestandard.co/education-children-abandoned-data/>
- รายงานใหม่ชี้เด็กในเกือบทุกประเทศเผชิญการเรียนรู้ถดถอยเนื่องจากโควิด-19. (2565). สืบค้น 27 มิถุนายน 2568 จาก <https://www.unicef.org/thailand/th/press-releases/รายงานใหม่ชี้เด็ก%A7%E0%B8%B4%E0%B8%94-19>
- รับมืออย่างไร เมื่อเด็กๆ ใกล้เคียงหลุดจากระบบการศึกษา. (2567). สืบค้น 27 มิถุนายน 2568 จาก <https://thaieduforall.org/posts/tiptricks/b11d0bdd-a88d-4874-8714-f3ee838fa70a>
- ศุภาวิณี ศิริสวัสดิวัฒนา. (2568). ‘รับฟังเยาวชนด้วยหัวใจ’ ติโจทย์เส้นทางการเรียนรู้ใหม่สู่การศึกษาไทยที่ไม่มีเด็กคนใดร่วงหล่น. สืบค้น 7 กรกฎาคม 2568 จาก <https://www.the101.world/tzd-summary/>
- ศูนย์บริการข้อมูลภาครัฐเพื่อประชาชน. (2568). มาตรการขับเคลื่อนประเทศไทยเพื่อแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (Thailand Zero Dropout). สืบค้น 27 มิถุนายน 2568 จาก <https://www.gcc.go.th/2025/01/10/thailandzerodropout/>
- สร้อย สันธูประมา. (2567). ชายแดน/เมืองหลวง: สองขั้วปัญหาเด็กหลุดจากระบบการศึกษาไทย. สืบค้น 27 มิถุนายน 2568 จาก <https://www.the101.world/opposite-polar-of-school-dropout/>
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2568). ศธ. เร่งติดตามเด็ก Zero Dropout ครบ 100% เกินครึ่งประเทศ ขอบคุณทุกหน่วยงานร่วมมือนำเด็กกลับสู่ระบบการศึกษา. สืบค้น 3 กรกฎาคม 2568 จาก <https://ops.moe.go.th/moe-coordinate-missions-6th-2568/>

- สำรวจผลกระทบหลังโควิด-19 จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของการศึกษาโลก. (2564). สืบค้น 27 มิถุนายน 2568 จาก <https://thaipublica.org/2021/01/exploring-the-effects-of-covid-19-the-turning-point-of-world-education>
- Blain, K. (n.d.). **Charted: High School Dropout Rates in the United States**. Retrieved July 1, 2005 from <https://www.smartick.com/data/charted-high-school-dropout-rates-in-the-united-states/>
- Bradley, M. (2020). **Elevated School Dropout Rates in Rural China**. Retrieved June 26, 2025 from <https://ballardbrief.byu.edu/issue-briefs/elevated-school-dropout-rates-in-rural-china>
- Bryant, J. (2024). **College Dropout Rate in the U.S**. Retrieved June 27, 2025 from <https://www.bestcolleges.com/research/college-dropout-rate/>
- Cossa, N. (n.d.). **USA: 11 facts about high school dropout rates**. Retrieved June 27, 2025 from <https://brokenchalk.org/usa-11-facts-about-high-school-dropout-rates/>
- How to Prevent Students from Dropping Out**. (2023). Retrieved June 27, 2025 from <https://www.accreditedschoolsonline.org/resources/preventing-students-dropping-out/>
- Kapoor, P. (2025). **School Dropouts Rate in India- Reasons & How to Prevent them**. Retrieved July 2, 2025 from <https://www.extramarks.com/blogs/schools/how-to-prevent-school-dropouts-in-india/>
- Patnaik, K. (2023). **Understanding India's dropout problem**. Retrieved June 25, 2025 from <https://bestcolleges.indiatoday.in/news-detail/understanding-indias-dropout-problem>
- UNESCO. (2024). **Out-of-school children and educational gaps cost the global economy \$10,000 billion a year**. Retrieved July 7, 2025 from <https://www.unesco.org/en/articles/out-school-children-and-educational-gaps-cost-global-economy-10000-billion-year>